ÇINARALTI

HALKLIK İLİM VE SANAT MECMUASI

BU SAYIDAKİLER:

Yerli mal ..... **Orhan Seyfi Orhon**

Berlinde «Çınaraltı» ..... **H. E. Erkilet**

Varna Meydan Muharebesi ..... **Adsız**

Uygur Efsanesinden (şiir) ..... **Mithat Erden**

Cephe Dönüşü (şiir) ..... **Halim Yağcıoğlu**

Anadolu seyahat notlarından
Kars Vilâyeti ..... **Prof. A. Caferoğlu**

Niçin? (şiir) ..... **Edip Ayel**

Yazı Dili Münakaşası ..... **Ali Canib Yöntem**

Tuyuğ (şiir) ..... **Zeki Yüksel**

Sarı Kanarya (hikâye) ..... **Kadri Gökalp**

Zenginlik (şiir) ..... **Muzaffer Birsel**

Vecizeler ..... **Çınaraltı.**

Seçme, güzel şiirler

223

SAYI: 15 KURUŞ: 10

UCUZ ABONE

1941 yılı sonu olan 30 birincikânuna kadar

Bütün okuyucularımıza ucuz abone!

ÇINARALTI mecmuası, Türk milleti için çıkıyor. Gayesi, millî aşkı yaymak, millî san'atı yaymak, millî ideali yaymaktır.

Subaylarımıza, muallimlerimize, mekteplilerimize açtığımız ucuz abonenin gördüğü büyük rağbeti düşünerek bu kolaylığı bütün okuyucularımıza göstermeğe karar verdik.

Bu müddet içinde abone olacaklara
Çınaraltı'nın yıllığı (400), altı aylığı (200) kuruştur.

NEVROZİN

Baş, diş, nezle, grip, romatizma

Nevralji, kırıklık ve bütün ağrılarınızı derhal keser

İcabında günde 3 kaşe alınabilir. Taklitlerinden sakınınız. Her yerde pullu kutuları israrla isteyiniz

Mutlaka kazanacaksınız!

Millî piyango, netice itibarile daima kazançtır!

BİR MİLLÎ PİYANGO

bileti almakla, mutlaka kazanacaksınız. Bu kazanç, şahsî olmasa da millîdir. Cebinize girmeyen ikramiye, iki çelik kanat olup göklerde sizi koruyacaktır.

Millî piyangoyu hiç bir ay kaçırmayınız!

MİLLİYETÇİ DERGİLER

Seçme, güzel şiirler

MEKTUP

—Toros Kıt'alarında Kumanda eden bir askere mektup.—
Engin deniz ufkuna bakmadan beni dinle,
Görünmeyen izlerle geziyorum seninle
— Gel biraz dinlenelim bu çınar gölgesinde
Torosun heybeti var mağrur asker sesinde.

Dünden maziden değil konuşalım yarından
Mademki kılıcımız çekildi artık kından
Mademki yelemizi kabarttık Toros gibi
Bekliyoruz zaferi bir asil (Heros) gibi.

İşte Engin Akdeniz alnın gibi temiz ak.
Başında dalgalanan şanlı hilâli bayrak.
Ve işte Kadmos gibi sakin dinlenen başın
Tepelerden esiyor ebedî zafer marşın.

Şerefli ruhumuzla âşinayız bu sese
Bu ses bir iman sanki nasip değil herkese..

R. AYDIN

Ey yâr, gönlün emin ola :
Ben aşkıma vermem mola!
Ömür harcarım bu yola,
Bağlıyım sana, bağlıyım.

***

Ferman verdi gönlüm, göğsüm :
Senden gayrilere küsüm!
Sensin varım yoğum, süsüm,
Bağlıyım sana, bağlıyım.

***

Senin gibi güzel az var,
Sende ilkbahar var, yaz var.
Benim gönlümde niyaz var,
Bağlıyım sana, bağlıyım.

***

Uğruna; bir tanem, ruhum,
Koca bir dağdım, oldum kum!
Gözümü sen açtın, sen yum!
Bağlıyım sana, bağlıyım...

İzmir : Niyazi HİCRAN

DERDİM

«Dr. Rıza Nur'a saygılarımla»

Gözleri elem sürmeli,
Göğsü mermerden serindir,
Seven elbet üzülmeli,
Derdim derindir derindir

Renkler eridi güz ile,
Zülüf yüzünde süzüle,
İçimdeki dert çözüle,
Derdim derindir derindir.
Gizli düğümdür dilekler,
Ecel eşiğimde bekler,
Günler derdime dert ekler,
Derdim derindir derindir.
Yeller eser efil efil,
Gönül sensizlikten sefil.
Ömrüm sevgimize kefil,
Derdim derindir derindir..

Saros kıyıları 1941

Süleyman BUMİN

ANARKEN

O geçen günlerin bol neş'esini
Ebedî kaybetti sanıyor gönül.
O geçen günleri anarken halâ
İçimde bir yara kanıyor gönül.

Esen hür rüzgâra saçımı yayıp
Varırdım neş'eye bin türkü sayıp
İnandın ya sen de o günler kayıp
Yadederken içim yanıyor gönül.

Geçen günlerimin susan sesini
Renk renk çiçeklerin son nefesini
Uçan şen demlerin bin hevesini
Mendilim gözümde anıyor gönül.

Füruzan DEMİRKAN

BIRAKIN BENİ

Şahlanan hislerimde sönmeyen bir arzu var,
Benliğimde durmadan kanayan bir aşk seli,
Sonsuz emellerile gönlüme doğru akar,
Sanmayınız bir kıza sahip olmak emeli!..

İstemem sizin olsun sarışını, esmeri,
En muhteşem evlerin esrarlı odaları,
Ruhları uyuşturan kadın, kadeh sesleri,
Sizin olsun şehvetli eğlenceler diyarı

Yalnız beni bırakın.. Beni bırakın yalnız,
Tek başıma düşmanla gülerek savaşayım!
Bakışlarım sönse de dalgalansın Ay - Yıldız!
Onun için can veren erlere ulaşayım..

H. Basri ÇINAR

224

Çınaraltı

Dilde, Fikirde, işde Birlik

SAYI :	İdarehanesi;	TELEFON :
15	İstanbul, Ankara caddesi, Hususî daire	22129

Yerli mal

Yazan: Orhan Seyfi ORHON

Soruyoruz: Düğmelerimiz neden böyle hemen kopuyor? Cevap veriyorlar: Çünkü yerli tireyle dikiliyor. Fotinlerimiz neden çabuk deliniyor? Çünkü köselesi yerli. Kadın çorapları niçin hiç dayanmıyor. Çünkü yerli çorap! İskarpinlerin yüzü neden çatlıyor? Çünkü yerli boya. Pantalonlar neden diz veriyor? Çünkü yerli kumaş! Salonlarımızdaki tahta parkeler neden kabarıyor? Çünkü yerli parke! İstilolar neye iyi yazmıyor? Çünkü yerli mürekkep. Mecmualar neden fena çıkıyor? Çünkü yerli kâğıt. Otobüsler neden bu kadar çirkin? Çünkü karuseri yerli..

Bu misalleri ıstıraplar içinde böylece uzatabiliriz. Kimbilir belki de görmemek, susmak, tahammül etmek de bir vazifedir. Fakat biz böyle mi sanayileşecektik? Türk mallarının dünya piyasasındaki kalitesi bu mu olacaktı? O Türk malları ki hâlâ solmaz güzelliklerile, san'at inceliklerile, sağlamlıklarile müzelerimizi süslemektedir. On beşinci asırda yapılmış bir kilit, on altıncı asırda örülmüş bir kemer, on yedinci asırda dokunmuş bir kadife, bir çekmece, bir sandık, bir surahi, bir kalemtraş, bir çubuk... Hasılı Türk ustalarının yaptığı ne varsa hâlâ sapsağlam, tabtaze duruyor. Bu çürükçülüğü bize, millî haysiyete pek değer vermiyen yabancı bezirgânlar aşıladı. Taklit mal sürmenin onların kesesini şişiren kazancı bizim kalbimize saplanıyor. Türk ustası, artık an'anesini unutmuş gibi, bu çığıra doğru yürümektedir. Her çeşit kalite düşkünlükleri yer yer gözümüzün önüne seriliyor. Bu gidişle biraz sonra Türk pazarının manzarasını düşünüyorum...

Hayır, biz bu türlü madrabazlıklara alışık değiliz Bizim çok uzun ve çok şerefli bir tarihimiz var. Yerli mal, eğer Türk malı demekse onun haysiyetini korumayı da millî bir vazife saymalıyız. Yoksa Türk ustalarının şerefli ana'nesini anmak için arasıra bedestana gidip eski mal satışlarında içimizi çekmeden başka yapılacak bir iş kalmayacak!

ORHAN SEYFİ ORHON

15 İkinciteşrin 1941 Cumartesi

ÇINARALTI

Haftalık Türkçü, Fikir ve Sanat Mecmuası

Cumartesi günleri çıkar.

Abone şartları :
Yıllığı 500, altı aylığı 250 kuruş.
Ecnebi: Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş.

Fiatı : 10 Kuruş.

225

Sayı=15 , 15 İlkteşrin 1941

BERLİNDE "ÇINARALTI,,

Yazan :

Emekli General

H. E. ERKİLET

Şark cephesindeki tetkik seyahatinden dönen General Fuad Erden'le General Hüsnü Erkilet İstanbulda karşılayanlar arasında

Büyük milletimizin yegâne müstakil devleti Türkiyenin Cümhuriyet Bayramının 18 inci yıldönümü yani 29 ilkteşrin sabahı idi. Alman - Rus harbi cephesinde yaptığımız tetkik seyahatinden bir gün evvel Berline varışımızda yerleştirilmiş bulunduğumuz İsplonad otelindeki odamın kapısı çalınmış ve içeriye Berlindeki Türk kulübünün reisi Bay Abidin girmişti. Ziyaretinin sebebi, Berlinde bulunan Türklerin bu gün bayramlaşmak için toplanacakları Türk kulübüne davet olunmaklığımızdı.

Saat 11 de Berlin Türk kulübünde büyük bir Türk kalabalığı toplanmıştı. Hepsi temizdi; güler yüzlü, canlı adamlardı. İçlerinde berlin sefaretimizle konsolosluklara mensup memurlardan başka bir çok iş adamı ve talebe vardı. Bu Türk talebesinin çoğu Berlin veya Drest'deki muhtelif Üniversite fakültelerinde veya Şarlottenburg yüksek fen mektebinde okuyorlardı. Onların da Berlin ve Drest'te talebe birlikleri vardı. Yeni Türk nesli teşkilâtlanmayı sevmek ve istemektedir.

Türk hanımları ve Türk gençleri büfede hizmet görüyor ve oraya kadar gidemiyerek bir yerde oturan yaşlılara yiyecek ve içecek getiriyorlardı. Gencin yaşlıya ve küçüğün büyüğe riayeti Türk ahlâkının temeli değil midir?. Bir aralık yanıma bir genç yaklaştı ve «Çınaraltı» diye söze başladı. Bu Türk fidanı Drest'te okuyan mühendis talebe Orhan Tarhandı; eski ve kıymetli arkadaşımız müteveffa general Hayri Tarhan'ın oğlu idi.

Diğer gençler de geldiler ve 29 ilkteşrin Cümhuriyet Bayramında, Berlin Türk kulübünde ister istemez bir Çınaraltı cohbeti oldu.

Öğleden sonra Türkiye Büyük Elçisi Hüsrev Gerede ile refikası bayram münasebetile sefarette bir kabul töreni yaptılar, Şimdi buraya Alman resmî ve hususî sosyetesinden yüzlerle yüksek zat Türk Cümhuriyet Bayramını kutlamak için gelmiş ve bizlerin arasına karışmış bulunuyorlardı. Her tarafta konuşuluyor, gülünüyor ve iştahlılar çok bol ve geniş yemek, tatlı, yemiş ve içki büfelerinden büyük ölçüde istifade ediyorlardı. İzmirimizin kuru üzümile inciri ve memleketimizin tuzlu fındık ve bademleri yalnız büfeleri süslemekle kalmıyor ayni zamanda lezzetle yeniyor ve aranıyorlardı.

O anlarda zihnimden geçenleri şimdi bilemem?! Fakat bir aralık dalgın ve hattâ hedefsiz bir odadan diğerlerine geçiyordum. Karşıma yine o güler yüzlü gençler çıktılar ve çarçabuk etrafımı aldılar: Yine Orhan Tarhan, Osman Bozok, Munci Akakinci, Eşref Adkan, Namık Tuncay ilâh... ve yine bizim Çınaraltı! Orhan Seyfi Orhonun ve Yusuf Ziya Ortaç'ın sihirli kalemleri ve bazı Türkçü arkadaşların yardımile ihya ettikleri merhum büyüğümüz Ziya Gökalp'ın Çınaraltısı gençlerimiz tarafından seviliyor ve tutuluyordu. Niçin? Çünkü Çınaraltı Türk gençliğinin çoktan susamış olduğu milletcilik ve Türkçülük duygularını tatmin etmeğe çalışan bir mecmuadır. Çünkü, Çınaraltı mukaddes büyük Türk birliği idealini güden, dimağ ve ruhlara aşılıyan, birleşik büyük Türk yurt haşmet ve güzelliklerini, yeşil ve sulak cennetlerini rüyalara sokan bir fikir ve ideal dergisidir. Bilhassa gençliğin Çınaraltında toplanmak ve orada konuşup dertleşmek istemeleri bundandır. Berlin ve Drest Türk talebelerinin de Berlin Türk kulübile sefaretimizde, o güzel yemek ve içkilere ve şirin bayanlara tercihen benim etrafımı alarak Çınaraltından duya duya ve doya doya konuşmak ve benden birer Çınaraltı abonesi almak istemeleri çoktanberi ideale mütehassir ruhî ihtiyaçlarından doğuyordu. İdealsiz ne bir millet ve ne de asîl bir gençlik olamaz ve düşünülemez. Evet bize, milletimize ve gençliğimize asîl bir ideal lâzımdı ve hamdolsun onu her Türk bugün Çınaraltında bulabilmektedir. Çınaraltının tek hedefi ve büyük gayesi işte budur.

H. E. ERKİLET

226

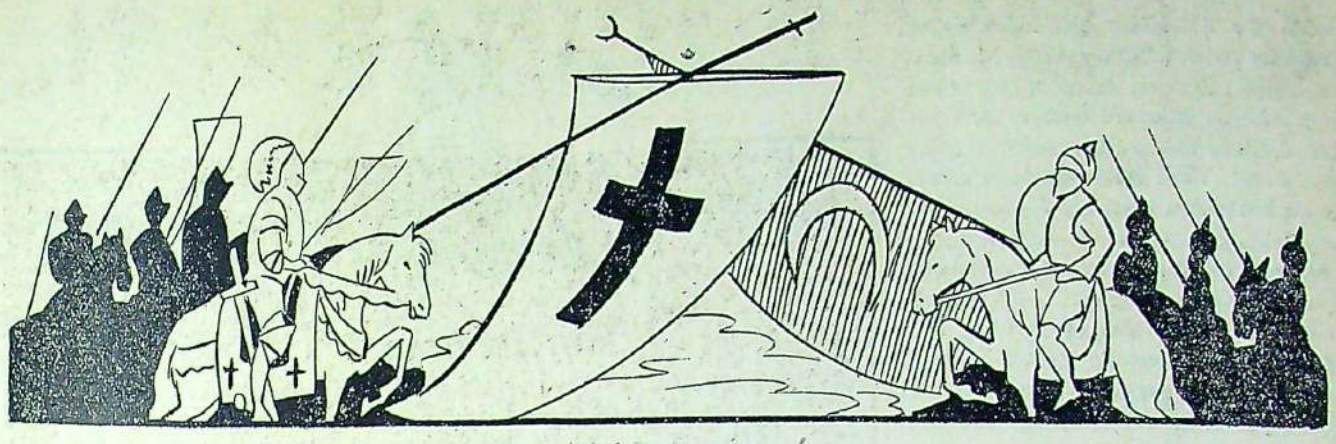

Varna meydan muharebesi

10 Ilkteşrin 1444 Varna meydan savaşı

Yazan:
ATSIZ

Osmanlı padişahlarının en büyüklerinden biri olan İkinci Murad, 12 temmuz 1444 te Macarlarla yaptığı barış andlaşması ile Osmanlı tarihindeki ikinci mağlûbiyeti kabul ediyor ve 1437 denberi Haçlılarla sürüp gitmekte olan savaş faslını kapıyarak kendi isteği ile padişahlıktan çekiliyordu. Hiç şüphesiz, Ankara bozgunluğunun bile sarsamadığı Osmanlı Türklerini Jan Hunyadın bir kaç zaferi yıkamazdı. Fakat Macar, Leh, Alman, Romen, Hırvat ordularile yedi yıldır yapılan boğuşma devleti de, Sultan Muradı da yormuştu. Osmanlı hanedanı içinde ilk şair olan tedbirli, kahraman, ulu himmetli ve temiz yürekli ikinci Murad ruhunun aradığı sükûnu yeşillikler ve sessizlikler arasında bulmak için Manisaya çekiliyor ve tahtını da 13 yaşlarındaki oğluna, yarının Istanbul fatihine bırakıyordu.

Osmanlı tahtına tecrübesiz bir çocuğun gelişi müteassip Haçlılar muhitinde bir ümit ve istek doğurdu. Bu fırsattan istifade ederek Türkleri Avrupadan atmak kuruntusu gönüllerine yerleşti. Barış imzalanalı on gün olmuştu. İncil üzerine yemin ederek verdikleri sözü nasıl bozacaklarını düşünüyorlardı. Papanın vekili «başka dine mensup olanlarla yapılan yeminin hükmü yoktur» diye fetva verdi ve derhal harp hazırlığı başladı.

Haçlı ordusunun çekirdeğini seçme ve çelik zırhlı Macar atlıları teşkil ediyordu. Buna Almanlar, Lehliler, Romenler ve Hırvatlar da katılmışlardı. Macaristan kıralı orduda bulunduğu halde başkumandanlık meşhur Jan Hunyada verilmiş ve ordu 20 eylûlde Orsuvaya gelip Tunayı geçmişti. Fakat büyük maksatla ve ümitlerle yola çıkan bu ordu, kararlaştırdığı sevkulceyş harekâtını muvaffakıyetle tatbik edemiyor, ağır hareket ediyordu. Macar kıralının 250 arabaya yükletilen ağırlıkları ve ordunun diğer lüzumsuz eşyası bu ordunun yürüyüşünü geciktiriyor ve Türklere vakit kazandırıyordu.

Haçlı ordusu 26 eylûlde Vidine yetişti. Orsuva ile Vidin arasındaki 110 kilometre beş günde alınmıştı. Demek ki günde ancak 22 kilometre yürünüyordu. Halbuki bu sırada Türkler Anadoludan bunun iki misli çabuklukla yürüyüş yaparak düşmanlarını karşılamağa koşuyorlardı.

Vidin önüne gelen düşman birkaç gün taarruz ettiyse de şehri alamadı. Oradan Rahovaya gelindi. Türkler şehri boşaltmışlardı. Haçlılar boş şehre girdiler.

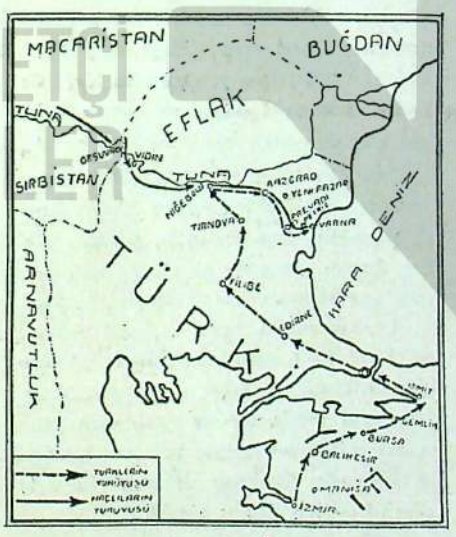

6 ilkteşrinde Niğeboluya gelen Haçlılar Firuz Beğ oğlu Mehmed Beğ kumandasındaki Türk garnizonu tarafından durduruldu. Haçlılar şehri alamadılar; burada da boşuna zayiat verdiler.

Haçlı ordusu geçtiği yerleri yakıp yıkarak Razgrada, oradan da müstahkem bir şehir olan Yenipazara geldi. Burasını savaşla alıp içindekileri kılıçtan geçirdiler.

24 ilkteşrinde Şumnu, Varna, Petriç, Kavarna şehirlerine beyannameler gönderilerek teslim oldukları takdirde serbest bırakılacakları, aksi takdirde kılıçtan geçirilecekleri bildirildi. Fakat bütün şehirler teslim teklifini reddettiler.

26 ilkteşrinde Haçlılar Şumnuya taarruz etti. Türkler şiddetle karşı koydularsa da yenildiler. Son dakikaya kadar müdafaa eden 50 kişi hiçbir çare kalmadığını görünce esir düşmektense ölmeği tercih ederek kendilerini burçlardan aşağı attılar.

Haçlılar Şumnuda beş gün kalarak vakit kaybettiler. 4 ikinciteşrinde Prevadiye geldiler. Burasını da güçlükle alarak tahrip ettiler.

6 ikinciteşrinde Petriç kasabasını da epey zayiat vererek alıp içindeki Türkleri kılıçtan geçirdiler.

9 ikinciteşrinde Varnanın önüne geldiler. Akşam karanlığı basarken Türk ordusunun, kendi gerilerinde toplu bir halde bulunduğunu gören Haçlılar şaşırdılar. Aşağı yukarı 4 kilometre mesafede Türk ordugâhı kurulmuş ve Türk ordusunun ateşleri yanmağa başlamıştı.

Bu nasıl böyle olmuştu? Tahttan çekilip Manisaya giden İkinci Murad hangi sihirle ordusunun başında olarak gerilerine düşmüştü?

Haçlıların andlaşmayı bozarak yürüyüşe hazırlandıkları öğrenilince Türk devlet adamları tehlikeyi sezmişler ve çocuk padişaha işi zarifane bir şekilde anlatarak babasını tahta çağırmasını teklif edip bunu İkinci Mehmede kabul ettirmişlerdi. Fakat Sultan Murat bu teklife red cevabı vermiş, bunun üzerine istikbalin İstanbul fatihi, tarihte pek tanınmış olan «*padişahsanız o[illegible]zun başına geçin, padişahsam ordunu[illegible]na geçmenizi emrediyorum*» mealinde [illegible]nektupla İkinci Muradı tekrar padişahlığı [illegible]ı almağa mecbur etmişti. Ordusunun yenilmesinden ve

büyük oğlu Alâeddinin ölümünden doğan üzüntü ile dinlenmek için çekildiği Manisada beklediğini bulamıyan İkinci Murad büyük bir çabuklukla ordusunu toplayıp hızla yürüdü. Gelibolu hizalarından Rumeliye geçecekti. Fakat Haçlı donanmasının Gelibolu önünde beklediğini öğrenince büyük bir karar çabukluğu ile doğuya yöneldi ve İstanbul Boğazına doğru ilerledi. Balıkesir - Bursa - Gemlik üzerinden yapılan bu cebrî yürüyüş tamamile muvaffak olmuş bir hareketti. Gayet gizli olarak yapılmış, Gelibolu önünde bekliyen düşman donanması aldatılarak yerinde bırakılmıştı. Bu donanma boş yere Türk ordusunu Çanakkale Boğazında bekliyordu.

Türk ordusu Anadolu Hisarı önünden, İtalyan gemilerile Rumeliye geçti. 40.000 kişi olan Türk ordusu er başına bir duka altını istiyen İtalyanlara bu parayı vererek Rumeliye geçmiş ve hızla Edirneye yürümüştü.

Edirneye ilkteşrin ortalarında varıldı. Bu sırada düşman boşuna Niğeboluyu sarmakla vakit geçiriyordu. Türk ordusu Edirne - Filibe - Şıpka - Tırnova yolu ile Niğeboluya ilerledi. Niğeboluya varıldığı sırada düşman oradan çekilmiş, Şumnuya doğru gitmişti. Niğeboludaki Türk kuvvetleri de orduya katıldı. Doğuya doğru ilerlendi. Haçlılar, Türk ordusunun kendi ardlarında olduğunu bilmiyorlar, bu toprakları iyi tanıyan Türkler ise kendilerini saklamak suretile yıldırım gibi ilerliyerek düşmana yaklaşıyorlardı.

9 ikinciteşrinde Haçlılara yetişmişlerdi. İki ordu ters cephe ile çarpışacaklardı. Çünkü Haçlılar arkalarını Varnaya vererek batı şimale doğru cephe almışlar, Türkler ise cepheyi cenup doğuya doğru tutmuşlardı.

Macar kralı, Türk ordusunun dört kilometre uzakta olduğunu öğrenince atların eğerleri çıkarılmadan gecelenmesini emretti. Manevi kuvvetleri mükemmeldi. Macarların üstünlüğü zırhlı süvarilerden mürekkep olmalarında idi. Başkumandanları Jan Hunyad, Türklere karşı birkaç zafer kazanmış büyük bir kumandandı. İki tarafta da top vardı.

Türk ordusu Anadoludan 40.000 kişiyle Rumeliye geçmiş, burada da bazı kuvvetler kendisine eklenmişti. Edirnede bir miktar asker bıraktıkları için 50.000 kişiden çok değildiler. Haçlılar ise 70.000 kadardı. Yanlış bir düşünce ile bazı Türk kaleleri önünde boşuna oyalanıp zayiat vermeselerdi Türk ordusuna göre daha üstün bir durumda bulunacaklardı.

10 ikinciteşrin 1444 te savaş başladı. Türkler, Haçlıların bozdukları andlaşmayı bir kargıya geçirerek karargâha dikmişlerdi. Türk ordusunun sağ kanadında Turhan Beğ buyruğundaki Rumeli sipahileri, ortada Karaca Paşa buyruğundaki Anadolu sipahileri bulunuyordu. Sol kanatta akıncılarla hafif piyadeler olan azepler vardı. Başkumandan olan İkinci Murad, kapı kulları yani yeniçeri ve kapı kulu sipahisi ile ihtiyatta bulunuyordu.

Ters cephe ile yapılan bu savaşta iki taraftan birinin mahvolacağı tabii idi. Bu neticeyi kat'ileştiren sebeplerden birisi de iki tarafın azmindeki şiddet ve kumandanlarındaki ustalıkla askerlerindeki kahramanlıktı.

Taarruza Türkler başladı. Türklerin sol kanadındaki 10.000 azep ve akıncı düşman sağ kanadına, onu çevirecek şekilde, yaklaştılar. Azepler düşmanı ok yağmuruna tuttuktan sonra akıncılar düşmana doğru saldırdılar. Ayni zamanda Anadolu Beğlerbeğisi Karaca Paşa da Anadolu sipahileriyle düşmana şiddetle taarruza geçti. Düşman, azep ve akıncıların yaklaşmasına müsaade ettikten sonra zırhlı süvarileriyle pek sert bir mukabil taarruzda bulundu ve hafif Türk kuvvetlerini geriye doğru sürdü.

Karaca Paşa kuvvetleri ise karşılarındaki Hırvatları yenerek ilerlemeğe başladılar. Hırvatlar gerilerindeki bütün ihtiyatları da harbe sokarak bu hücumu durdurmağa çalıştılarsa da muvaffak olamadılar. Hırvatlar bataklığa doğru sürülerek hepsi birden yok edildi.

Jan Hunyad, kendi sağ kanadının kötü durumunu görünce kendi kumandasına aldığı Macar ve Boşnak kuvvetleriyle Karaca Paşaya saldırdı. Bu yan hücumu pek yaman oldu. Çok kanlı olan çarpışmada Karaca Paşa şehit düştü. Anadolu sipahileri, yeniçerilerin soluna kadar çekildiler.

Türk sağ kanadındaki Rumeli sipahileri de merkez solla birlikte düşmana taarruza geçmişlerdi. Düşman, zırhlı süvarileriyle bunlara karşı da mukabil bir taarruz yaparak Rumeli sipahilerini geriye sürdüyse de ihtiyatlarını alan sağ kanat yeniden saldırarak Haçlıları püskürtüp takibe başladı.

Düşman başkumandanı Jan Hunyad kendi sağ kanadındaki durumu düzelttikten sonra şimdi bozulan sol kanadını da düzeltmek için Macar kıralının yanında bulunan ihtiyat alaylarından birini alarak yardıma koştu. Turhan Beğin Rumeli sipahilerini geri itmeğe başladı. Anadolu sipahileri yeniçerilerin soluna çekilip tutunduğu gibi Rumeli sipahileri de yeniçerilerin sağına çekilip cephe kurdular.

Savaşın buraya kadar olan kısmı Haçlıların lehine gibi gözüküyordu. Her ne kadar Hırvatlar mahvedilmişse de Türk ordusunun kanatlarıyla ortası çekilmeğe mecbur edilmiş ve cephe, padişahın yedek kuvvetleri olan yeniçerilerle kapı kulu sipahilerinin önüne kadar gerilemişti. Fakat buna mukabil Türklerin lehine de şu durum vardı: Haç-

«UYGUR EFSANESİ» NDEN

Kımızla sızdı kaldı meydanda birer, birer
Dev sırtından biçilmiş esmer tenli gövdeler,
Murassa dübbüekber gömülürken batıya.

★

İkinci gün... bitmeyen tükenmeyen yolculuk
Bir zafer türküsüyle hıçkırdı boğuk, boğuk
Kemik yığını gibi, nallarla can çekişen
Bozkır'ın yanık bağrı,

★

Ve gurbet... her gönülde sancılar yapan ağrı
Sarsmadı tek kılını bu akıncı ordunun,
Nasıl sarsılsın, nasıl? gök onun, toprak onun.
Bu ordu Bozkırları aşan Türk ordusu..
Bir mahşere çevirir dünyayı homurtusu.

★

Savulun Türk geliyor
Hey, anam Türk geliyor!
Bir kara bulut gibi
Ovayı gölgeliyor.

Mitat ERDEN

228

ıların bütün kuvveti savaşa sokulduğu halde Türklerin kapı kulu askerleri henüz yıpranmamış bir halde ihtiyatta idiler. Bundan başka yıpranmış düşman kuvvetleri Türklerin meşhur kaz kanadı tabiyesinin karşısında idiler.

Düşman, Türk hattının iki yanına çekilmiş olan Rumeli, Anadolu sipahileriyle azep ve akıncıları galiba tamamile bozulup bitmiş sanıyordu. Bunların varlığını hiç düşünmeden yeniçeri ve kapı kulu sipahilerine yüklendi.

Bu kuvvetin önünde hendekler açılmış, engeller yapılmıştı. Jan Hunyad, Macar kıralının yanındaki alayları, son ihtiyat olarak, kat'î netice anında savaşa sokmak istediği için bunların kendisinden emir beklemelerini söylemişti. Fakat bu alayların kumandanları savaşın Türk karargâhı önünde cereyan etmekte olduğunu görünce askerliklerini unutup kıraldan savaşa girmek müsaadesini istediler. Kıral bu müsaadeyi vermek yanlışlığını yaptı. Düşmanın son ihtiyatı da yeniçerilere taarruz etmek için atıldı.

Türkler, düşmanın bütün kuvvetleri harbe girince kat'î dakikanın geldiğine hükmettiler. Yeniçeri cephesinin merkezi biraz geriye ric'at ettirilerek kaz kanadı tabiyesi tatbik olunmağa başladı. Düşman Niğeboluda olduğu gibi bir yarım çemberin içine girdiğinin farkında değildi.

Bu sırada kendi sol kanadının da durumunu düzeltip kıralın karargâhına gelmiş olan Jan Hunyad, kendi emrine aykırı olarak son yedeklerin de savaşa girmiş olduğunu gördü ve başkaca yapılacak bir iş olmadığı için Haçlıları şiddetle ve üç defa hücuma sevketti.

Haçlılar Sultan Murada doğru saldırıyor, Türkler Macar kıralını yakalamak istiyorlardı. Türk karargâhının önünde pek çetin bir boğuşma oluyordu. Bu arada Sekbanbaşı Yazıcı Doğan da şehit düştü. Büyük bir yiğitlikle saldıran Macar kıralının atını Rüstem adında bir Türk askeri balta ile devirdi. Kıral öldürüldü. Koca Hızır adında yaşlı bir asker kıralın başını kesip bir mızrağa saplıyarak mızrak ucundaki bozulan andlaşmanın yanına dikti. Zaten yeniçerilerin iki yanında bulunan Anadolu ve Rumeli sipahileri de kaz kanadını kapıyarak düşmanı çember içine almışlardı. Gece basarken Jan Hunyad Romenlerle birlikte şimale doğru kaçabildi.

Ertesi sabah (11 ikinciteşrin 1444) düşman karargâhında tutunmakta olan küçük düşman birliklerine taarruz olunarak kumandanları Kardinal Sezarini başta olmak üzere hepsi kılıçtan geçirildi. Kıralın 250 araba tutan değerli eşyası zaptolundu.

Hunyadla birlikte kurtulan dört beş bin kişilik kuvveti Davud Paşa iki gün Tunaya kadar kovaladı.

★

Varna meydan savaşı imha savaşlarının en güzel örneklerinden biridir. Baştan sona kadar iyi idare edilen bir savaştı. Hareketlerini gizliyerek düşmanı gafil avlıyan Türk ordusu, bu savaşla tarihimize çok şanlı bir yaprak yazmıştır. Jan Hunyadın kumandanlıktaki ustalığı ve Macar atlılarının zırhlı olduğu düşünülürse bu zaferin değeri daha iyi anlaşılır. On beşinci asırdaki zırhlı suvariler bugünün tankları gibi önüne geleni süpüren yaman bir kuvvetti. Türkler böyle bir kuvveti imha etmişlerdir. O korkunç kuvveti yenip yok eden İkinci Muradla Türk ordusu kutlulanmağa lâyıktır.

Başta İkinci Murad, sonra Karaca Paşa olduğu halde o savaşın bütün şehit ve gazilerini saygı ile analım. Üç yıl sonraki 10 ikinciteşrin, bu zaferin 500 üncü yıldönümüne rastlıyacaktır. Milletçe bir tören yapmak ve İkinci Muradın heykelini dikmek için şimdiden hazırlansak büyük bir değer bilirlik olmaz mı?

2 İkinciteşrin 1941, Maltepe

ATSIZ

Cephe dönüşü

Yazan : Halim Yağcıoğlu

Döndürün alevde, pişsin kuzular,
Sofralar kurulsun, koca meydanda,
Kızarsın gözleme, soğusun sular,
Zurnalar çalınsın, davul bir yanda.

Titretsin vurdukça dizi yerleri,
Tunç yüzlü kahraman, genç efelerin,
Çevirsin dört yanı, köy güzelleri,
Kıvrana, kıvrana.. Oynasın gelin..

Göğüslere gümüş teller takılsın,
Bürümcük şalvarlar, uçsun rüzgârda
Meş'aleler dört bir yanda yakılsın,
Nârası çınlasın, güveyin dağda.

Yıldızlar titresin kirpiklerinde,
Gelinin.. kafalar, hep tütsülensin,
Güveyin sabaha kadar dizinde,
Keziban taze, al kirazlar yesin.

Kızarsın kekikli, taze kuzular,
Ayvalar kırılsın, narlar bir yanda.
Dövülsün yayıkc a, karlı ayranlar,
Halaylar çekilsin, koca meydanda..

Halim Yağcıoğlu

MİLLİYETÇİ DERGİLER

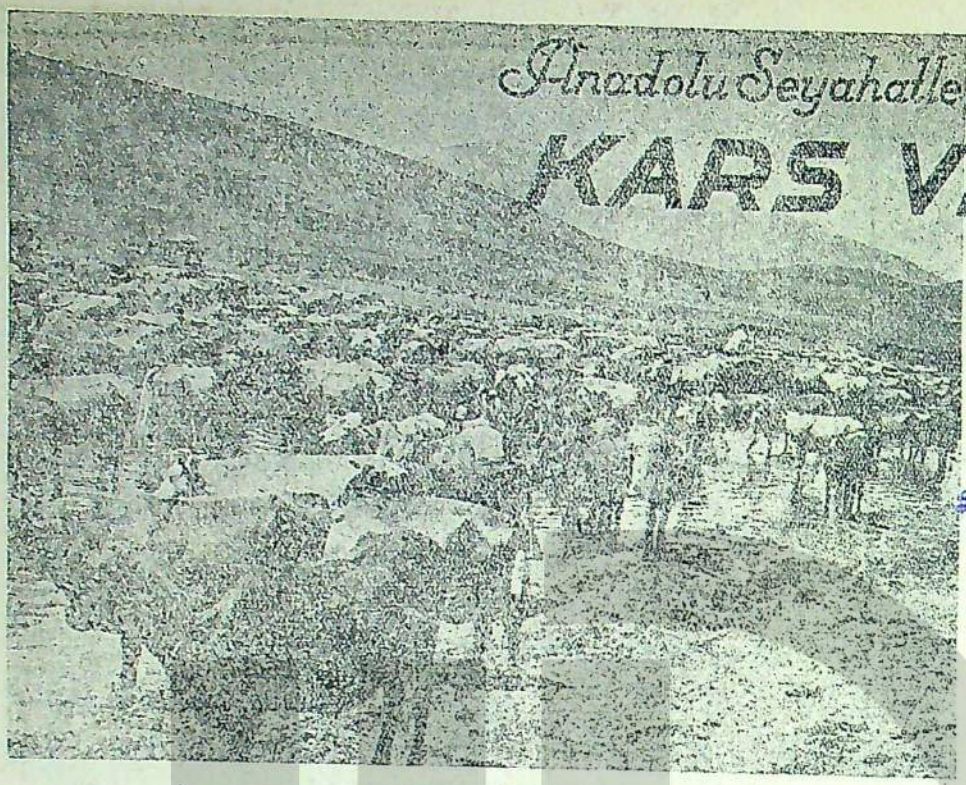

Anadolu Seyahatleri Notlarından

KARS VİLÂYETİ

YAZAN:
Prof. A. Caferoğlu

— I —

İhtiva ettikleri birçok etnik unsurlar bakımından, Anadolu vilâyetleri hakikî birer âlemdirler. Türk kabile, aşiret ve boylarının kendilerine mahsus hayat ve halkiyat çeşitlerinin dar bir saha içerisinde çarpışmaları vilâyet hayatı yaşıyanlar için birer eğlence vesilesidir. Halbuki birbirlerinin ağızlarını taklit, kabilevî hayat icabı merasimlerin ve âyinlerin büyükler ve küçükler tarafından icrası, ekseriya geniş muhit için göze çarpmıyan birer hususiyet olarak mahallinde kalmağa mahkûmdurlar. Bu yüzdendir ki, Anadolunun bu kabil hayatı ve ağızları, Türk münevver kitlesinin araştırma gayretini celbetmemiş, ancak, zamanla bazı müsteşrikleri kendisine celbedebilmiştir. Ayni akibete, 3 birincikânun 1920 tarihli Gümrü muahedesile ana vatanına ilelebet bağlanan ve etnik ve dialektoloji bakımından Türkiye vilâyetlerinin en zengin ve çeşitlisi olan Kars vilâyeti de uğramıştır. Burası şark hududumuzun müntehası olması dolayısile bir taraftan hemhudut bulunduğu Kafkas ve İran Azerbaycanları, diğer taraftan da Ermenistanla Gürcüstandaki Türk boy ve aşiretlerine hakikî yatak rolü vazifesini görmüştür. Hele vilâyetin zengin yaylâları ve ovaları, ötedenberi bu sahaya yakın bulunan Türk göçebelerine ve sürü besleyen aşiretlerine, ırkî birlik dolayısile, kolayca iltica edilebilecek bir melce olmuştur. Netekim, vilâyetin Cümhuriyetimize iltihakı üzerine, çevresinde barınan birçok Türk aşiretleri, tereddütsüz, Türkiyeye hicretle sahanın yeni sekenesini teşkil eylemiştir. Bu yüzden Kars, vilâyetlerimizin en çeşitlisi ve tetkike değerlisidir.

Karsın asıl otohton ahalisi hariç, vilâyetin sekenesinin en mühim kısmını Azerî Türkleri teşkil etmektedirler. Bu çok büyük enerjiye malik Türk kavmi, siyasî vaziyetler dolayısile, eskidenberi Rusya, İran ve Türkiye devletleri arasında taksim edilmiş ve bu yüzden sun'î bir coğrafî taksimata uğradığından, etraflıca tetkik edilememiştir. Rusya ile İranın bu mevzua karşı gösterdikleri hassasiyet, ister istemez, her bir cihetten biribirine bağlı bulunan Anadolu Türkünü, kardeşi Azerî Türkünden uzak bulundurmuştur. Irkî bağlılığın milletler için ayrılmaz bir maşerî vicdan rehberi olduğu bir devirde, artık, kendi kardeşlerimizden, her hangi bir bakımdan olursa olsun, tiksinmek, ancak bir cinayet telâkkî edilebilir kanaatindeyim. Bundan dolayıdır ki, münevver ve milliyetçi Türk gençliğine bugün düşen millî vazifelerden biri de, kendi öz kardeşlerinin ismetini kendi elinde tutmak ve kıskançcasına onu bütün varlığı ile birbirine tanıtmaktır. Bu teşvikledir ki, beş yıldan beri, Üniversitemizin yüksek manevî ve malî himayesile, Anadolunun muhtelif vilâyetlerini araştırmağa başladım. Bu beş yıllık mesaimin neticeleri «Anadolu dialektolojisi üzerine malzeme» adile iki cilt halinde neşredilmistir. Bu yılki seyahatim esnasında ise Kars ve Erzurum vilâyetlerinden elde ettiğim çok kıymetli malzemenin bir kısmı Üniversite, bir kısmı ise «Dil Kurumu» tarafından neşredilecektir. Bunlar haricinde not halinde derlediğim bazı seyahat notlarımdan Çınaraltı'nın serinliğinde bahsetmeği lüzumlu buldum, belki bu da, bir iki meraklı Türk gencinin dikkatini celbeder diye.

Bir çok Türk aşiret ve boylarına yatak rolü oynıyan bugünkü Kars vilâyetinin yerli sekenesi haricinde, muhtelif zamanlarda, buraya gelip yerleşen boyların başlıcalarını şunlar teşkil etmektedir :

1 — Terekeme yahut Karapapah kabilesi :
2 — Çarıhçı yahut Dünbüllü kabilesi.
3 — Afşarlar.
4 — Karakoyunlular.
5 — Ayrımlar
6 — Bayatlar [Bazı yerli telâffuza göre Fayat'lar]
7 — Kacarlar
8 — Mugan Türkleri
9 — Türkmenler.

Bunlar haricinde 1920 yılında Kafkasyanın Bolşevikler tarafından istilâsı üzerine, bir çok Azerî kitleleri yeniden Kars vilâyetine ilticaya mecbur kalmışlardır. Bunlar arasında da ağızca bazı farklar göze çarptığından şöyle bir tasnife tutabilirler :

1 — Kazahlı ağzı
2 — Gümrülü ağzı
3 — Karabağlı ağzı
4 — Erivanlı ağzı
5 — Borçalı ağzı
6 — Gence şıhlıları ağzı
7 — Makulu ağzı
8 — Nahçivanlı ağzı.

Sonradan gelme ve muhacir ol-

230

duklarından burada bunlar hakkında malûmat verilmiyecektir. Asıl gayemiz Kars vilâyetinde yerleşen Türk boy ve aşiretleri olduğundan, muhtasar bir şekilde bunlar üzerinde duracağım:

1. Terekeme yahut Karapapah

Ayni bir Türk boyuna verilen çifte addır. Ekseriyetle **Terekeme** adı göçebe, **Karapapah** ise ayni boyun oturak kısmına verilmiştir. Takriben bundan yüz yıl önce, kısmen Borçalı'dan ve İran'dan gelip Kars vilâyetile, Ermenistanın Leninakan, yani eski Aleksandroploun, Akbaba nahiyesinde ve Gürcistanın Ahalsık ve Ahalkalak kazalarında yerleşmişlerdir. Akbaba nahiyesindekilerin sayısı, 1926 yılı Rus istatistiğine göre, 6311kişiyi bulmuştur. Gürcistandakiler ise, yerli Türk unsurları arasında tamamiyle eriyerek hakikî kabile çehresini muhafaza edememiştir. Çoğu köçeri olan Terekeme'ler arasında Mürüt adile tesmiye edilen ayrı bir zümre vardır ki, kendilerine mahsus âyin ve âdetleri vardır. Yerli Kars ahalisi bu zümreye çok menfi bir nazarla bakmaktadır.

Mürütlerin, dikkat nazarımızı en çok celbeden hususiyetlerinden başlıcasını, dinî âyinleri teşkil etmektedir. Daha fazla Şaman âyinini andıran dinî merasimlerinde erkeklerle kadınlar bir meclis dahilinde ~~pervane~~ dönüp ~~çay~~ içerler ve davul yerine kullandıkları bir teneke parçasını çalarak Pir Hamza Nigârînin ve daha başkalarının, ~~mânâlarını bilmedikleri~~ şiirlerini teganni ederler. Yerli köylülerin telâkkisine göre bunlar, islâm olmakla beraber, Türk değillermiş. Sakallarını katiyen tıraş etmezler.

Bazı yerlerde sünnî olmıyan Azerilere Tat dahi denilmektedir. Bunlara göre, Terekeme göçeri, Tat'lar ise şehirlilerdir.

Bütün Kars vilâyeti dahilindeki Terekeme köylerinin sayısı, aşağı yukarı, yüz on dört köyü bulmaktadır. Bunların bir kısmı eskiden beri Karsta yerleşmişlerdir; bir kısmı ise Akbaba nahiyesinden, Borçalıdan, Tiflisten, Ahalkalaktan ve sair yerlerden gelmiştir.

Terekeme ağzı, karakter itibarile, Azerbaycanın yerli Gence ağzına çok yakındır. Ekseriyetle (b) leri (v) ve (f) ye tebdil etmekle tefrik edilir. Varlığını ve millî hususiyetlerini olduğu gibi muhafaza eden bu Türk boyu ağzına ait oldukça büyük bir malzeme yığınına malikim. Şimdilik bunların ağızları hakkında küçük bir fikir edinmek üzere, aralarında pek büyük bir rağbet bulan «Âşık Garip» ten bir parçasını naklediyorum. Nakili **Kiraz Maçavel'dir:**

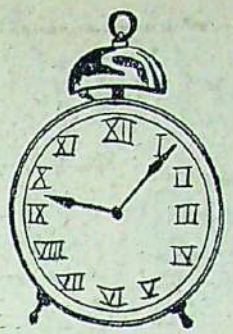

NİÇİN (*)

Yazan: Edip AYEL

Niçin gönül olmuş da güvercin
Uçmuş o güzeller güzeliyçin,
Hâlin niye dönmüş gene rinde?
Kalbim! uyananlar var içinde
Çaldıkça saat her gece: çin.. çin..

Geçmiş diyerek vakti sevincin
Düşmekde gözünden gene incin;
Mâzi kemirir ruhu derinde,
Niçin ?

Yok geçtiğimiz yolda da in cin,
Bir sır gene vurmuş dile perçin;
Aşkın bunalırken kederinde.
Kalmış gözümüz yol üzerinde,
Vuslat bize olmuş bir uzak Çin...
Niçin ?

Edip AYEL

(*) Fransız klâsik nazım şekillerinden: Rondeau.

Gurvet [1]) elde baş yastığa gelende
Gayet yaman olur işi gerivin
Gelen olmaz geden olmaz yanına
Bir ağrıyanda başı gerivin.

Neğlet[2]) olsun gurvet elin adına
Yetmedim lezzetine dadına
Haçan[3]) goyum ğardaş[4]) dişende yadına[5])
Abar[6]) gözderinnen[7]) ğan yaşı gerivin

Anam yohdu yaha[8]) yırta saç töke
Bacım yohdu ala gözden yaş töke
Gardaş yohdu gavrım[9]) üste daş dike
Bir çalıdı mezer daşı gerivin.

2. Çarıhlı yahut Dünbüllü aşireti

Kars vilâyetinde bu Türk aşireti, daha fazla, Çarıhçı adile meşhurdur. Asılları itibarile Hoy Türklerinden olup başlıca aşağıdaki altı köyde meskûndurlar :

1. Yukarı Çarıhçı.
2. Aşağı Çarıhçı.
3. Küllük.
4. Çiti.
5. Yukarı Erepgir.
6. Aşağı Erepgir.

Umum nüfusları hakkında bir malûmatım yoktur. Menşeleri ve hicretleri hakkında Dünbüllü Gudretullah İydirliden aldığım malûmata göre: bunların en ileri gelen başcıları ve kütük babaları Ali Gızıllı Nağı bey imiş. Vaktile o, Hoy'dan Igdıra gelmiş. Ruslar buraya geldikten sonra, bunlar da oradan firar etmişler ve bu hâdise üzerine yerlerini Ermeniler işgal eylemiştir. Bir daha kendi ata baba yurtlarını Ermenilerden geri alamadıkları için, gelip Çarıhçı'da yerleşmeğe mecbur olmuşlardır. Bunlar buraya hicret ettikleri zaman Erivan, İranın elinde imiş.

Aşiret reisleri ise Ahmet Han Dünbüllü olmuştur. Hakkâri kalesile Kars kalesini yaptıran da bu zattır.

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

---

1) Gurbet.
2) Lânet.
3) Ne vakit.
4) Akraba.
5) Hatıra gelince.
6) Akar.
7) Gözlerinden.
8) Yaka.
9) Kabrim.

Yazı dili münakaşaları

(Geçen sayıdan devam)

Halid Ziya, makalesinde söylediği gibi İstanbul'un okur yazar adamları hiç bir zaman Rebab-ı Şikeste veya Mai Siyah diliyle konuşmamışlardır. Sonra, doğru bir yazı dili nedir, bu hakikat Edebiyat-ı Cedidecilerce anlaşılmış olsaydı da Halid Ziya'nın bahsettiği çocuklarla kadınların ağızlarından çıkan sözler toplansaydı, meydana koyacakları eserler bugün de elimizden düşmez, ve Edebiyat-ı Cedideciler böyle unutulup gitmezdi.

Halid Ziya Edebiyat-ı Cedide lisanının, İstanbulda konuşulan okur yazarlar lisanı olduğuna hükmettikten sonra şunları söylüyor:

«Evet, bu lisanı kâffe-i efrad-ı millet anlamıyormuş. O halde lisan-ı tahriri takrip edecek diğer bir lisan-ı tekellüm bulalım: o gölü doyuran ırmakların mansıbına doğru ric'at edelim. Varsın suları gittikçe bulansın, ilerlendikçe, hayır, tâbir-i sahihiyle gerilendikçe varsın saffet ve şeffafiyetini gaip etsin! Peki, ırmaklar çok! Hangisini takip edeceğiz? İşte Bursa, işte Konya, daha sonra daha uzaklarda Sivas, Harput, Musul.. binlerce yer, binlerce ırmak, binlerce lisan var. Hangisiyle yazacağız? Hem kim yazacak?.. Her halde biz değil. Çünkü biz o lisanları bilmiyoruz. Eğer buna karar verilecek ise, bırakalım, Bursalılar, Konyalılar, bütün o muhtelif memleketlerin muhtelif halkı kendi memleketlerine mahsus lisanlarile yazsınlar, biz okuyalım.»

Bilmem nasıl bir gafletti ki Bursa'da, Konya'da, Sivas'ta, Harput'ta başka başka diller konusulduğunu vehmettirmişti. Bugün küçük bir ilkmektep çocuğu, Halit Ziya'nın saydığı yerlerde halkın meramını kolayca anlar ve kendi meramını da onlara öylece anlatabilir. Fakat o küçük çocuk değil, bir lise mezunu bile, lûgate bakmaksızın Edebiyat-ı Cedide dilini anlayamaz!

Yazan :
Ali Canip Yöntem

Üstad Halid Ziya Uşaklıgil

Halit Zıya, makalesini şöyle bitirir :

«Deniliyor ki lûgat-i arabiye ve farisiyeyi atalım. Meselâ (gök) varken (sema) ne için kalsın, sema'yı kaldırıyoruz: semavat, sümüv, semavî bittabi beraber gidecek! Biraz münakkaş, biraz müzeyyen bir cümle arasında sehâri-i semavat, sümüvv-ü cenab, nazarı semavî diyemiyeceğiz! Nahoş, fakat zararı yok! Mademki semayı ortadan kaldırdılar, yerine bir gök diktiler. Bu, büyük bir muvaffakıyet sayılacak. Sonra, hava, rüzgâr, esîr, nesim, cev, felek için birer türkçe mukabil bulunacak. Bunları hep öğreneceğiz. Fazla lûgat-i arabiye ve farisiyeyi atmaktan bahsolununca insan derhâl cevab-ı muvafakat itasında müsaraat ediyor. Fakat tatbikatında bizden ne mühim fedakârlık isteniyor. Bunları nasıl feda ederiz, Yarabbil..»

Ne garip bir talih cilvesidir ki, Edebiyat-ı Cedideciler kurmağa çalıştıkları alafranga edebiyata muarız olanlarla, her noktadan anlaşamazlarken yazı dili cephesinde birlik oluyorlardı. Bakınız Müstecabizade Merhum İsmet'in o tarihte çıkan Musavver Terakki mecmuasının 32 nci sayısındaki makalesinden bir kaç satır okuyalım. Müstecabizade diyor ki:

«Zannediyoruz ki ifadede sadelik, arabi ve farisi kelimattan ve edeben her türlü tezyinattan berî olarak sırf lisan-ı avamla yazı yazmaktır. Halbuki buna lisan-ı edebde üslub-ü âdî namı verilir ki edeben hiç bir kıymet ve ehemmiyeti haiz değildir. İfadeyi sade, müzeyyen, âlî namlariyle üçe taksim eden bülega-yi mütekaddimin, tebliğ-i hissiyat ve tehyic-i ihtirasat için yerine göre hangi üslûbun ihtiyar edilmesi lâzım geleceğini irae ve tayin ve bu üç üslûbun yekdiğerine nazaran ne gibi tezyinat-ı edebiye ve sanayi-i beyaniyeyi havi olması icap edeceğini pek güzel tavzih ve tebyin etmişlerdir. Sade yazıyorum diye her türlü meziyyatı kelâmiyeden ârî olarak lisan-ı avam ile yazılan şeylere edeben verilecek nam (kaba) vasfından ibarettir!»

Edebiyat-ı Cedide üstadının «Biraz münakkaş, biraz müzeyyen bir cümle» tabiriyle, Müstecabizade'nin daha hâyide bir ifade altında üslûb-ü âlî ve müzeyyenden bahsetmesi arasında esas mâna noktasından bir fark yoktur.

Ağızları hakkında topladığım malzemeden, örnek olmak üzere, küçük bir parçayı buraya naklediyorum :

DESTAN

Maransov[1]) *samavar zernişin çaynik*[2])
İçim gız elinnen[3]) *deyim bir de tök*
Kutavva döşşeyhler yastıhlar tük[4])
Sarılıp yatmağın bir lezeti var.

Bir otah tiyhdirip îyde kôlundan[5])
Üstüne töyhtürüp durma telinnen
Bir gözel söymüşem[6]) *İydir elinnen*
Teyh teyh[7]) *öpüşmenin ne lezeti var.*

Dizadan[8]) *çıhanda Elican yolunda*
Bir gızın adına Leylan dediler
Dindirdim ohuynan vurdu sineme
Memesin yarama derman dediler.

Portağan[9]) memesi mermerdi dösü
Etlazdı yanağı incidi dişi
Şirin olur ağ buhofun[10]) öpüşü
Telinnen öppeyin[11]) ne lezeti var.

Bazarcan[12]) tütünü Ananof[13]) kâğız
Paprosu[14]) bükeydi bir növzeste gız
Bir men olum bir kız bir otah[15]) yalğuz
Sarılıp yatmağın bir lezeti var.

1) Semaverlerin imâl edildiği şehrın adıdır.
2) Çaydan.
3) Elinden.
4) Tüy.
5) Funda.
6) Sevmişem.
7) Tek tek.
8) Köy adı.
9) Portakal.
10) Gerdan.
11) Öpmenin.
12) Tütün cinsi.
13) Fabrikatörün adı.
14) Sigara.
15) Oda.

232

10 Haziran 1315 «1899» tarihli 432 sayılı Servet-i Fünun'da Süleyman Nazif merhumun «Derekât-ı İd-» ünvanlı bir yazısı vardır. Bu, daha başka bir noktadan okunmağa değer. Süleyman Nazif, söze :

«Bugün avamı memnun eden bir eser-i edebîde nigâh-ı istikbalin hiç bir nişane-i in'itafını aramayın! O eser, bulunduğu devrin derece-i teamülünden, yani avamın dereke-i zevk ve idrâkinden bir kademe yükselmiş olaydı, halktan rûy-i kabul değil, çîn-i istiskal görmesi icap ederdi.» diye başlıyor ve sonra şunları söylüyor :

«Halit Ziya beyi rağbeti âmmeden masun bulunduran fazail ve meziyatı - tekrar ederim ki - avamdan en ziyade ayrılması, en çok yükselmesi, en çok derinleşmesidir.»

Servet-i Fünunu okuyan o devir gençliğine halkçılık aleyhinde gayet yanlış telkinler yapan bu satırlara ibretle işaret etmeği yeter sayıyorum.

Edebiyat-ı Cedidecilerin, halk denilen millî varlığa ne gözle baktıklarını Süleyman Nazifin aynı makalesindeki şu satırlar pek açık anlatıyor :

«Temayülât-ı avam ile selika-i hayvaniye arasındaki karabeti, medeniyetin hiç bir hal-i tekemmülü fekkedemez. Efkâr ve tecarib-i kadimenin telâhuk ve terakümü bu seyl-i meyelâna ihtisasat-ı hayvaniye seviyesinin fevkinde bir mecra verse bile o mecra müşevveş, müveçtir. Selika-i hayvaniyedeki safiyet ve tabiiyyetten bile mahrum olduğu halde ekseriya bir bataklığa dökülür.»

Devrin uyanık adamları sayılan Edebiyat-ı Cedideciler böyle aykırı düşünürken bu meseleyi doğru görenler yok mu idi? Bu kusur, o zamanın umumî zihniyetinin bir ifadesi miydi? Yani Edebiyat-ı Cedideciler telâkkilerinde mazur muydular?

Hayır doğruyu görenler ve Edebiyat-ı Cedidecileri gafletten kurtarmak istiyenler vardı. Bunların başında Şemseddin Sami bulunuyordu. Bakınız Şemseddin Sami 9. Teşrinisani. 1314 «1898» tarihli ve 3233 sayılı Sabah gazetesinde «Lisanımızın tashihi» adlı makalesinde neler diyor, okuyalım :

«Lisanımızın bir bedbahtlığı da kendilerinden kelimat ve tabirat istiare ettiği lisanlardan hiç birinin kendi cins ve zümresinden olmamasıdır. Meselâ Fransızca vesair Avrupa lisanları lâtinceden kelimat ve tabirat alıyorlar ise de, lâtince, o lisanların asıl ve esasıdır. Fransızca lâtincenin bir nevi hükmündedir. Lisan-ı Yunanîden dahi bir çok ıstılahat alıyorlarsa da, Yunan lisanı dahi elsine-i aryaniden yani o lisanlarla bir zümreye mensup olduktan maada, Avrupa lisanları kelimat-ı Yunaniyeyi doğrudan doğruya Yunancadan almayıp lâtince ve lâtin şivesine geçmiş olup lâtince ve lâtin şivesine geçmiş olduğu halde alıyor, ve gene bir tebdile daha uğratarak kendi şivelerine uyduruyorlar. Biz ise arabî ve farisîden aldığımız kelimat ve tabiratı ayniyle alıp, o lisanlarda istimal olundukları surette ve o şive ile kullanmak istiyoruz. Halbuki arabî ve farisî ile lisanımız beyninde lâtince ile Fransızca arasındaki karabet gibi bir münasebet olmadıktan başka, arabî ve farisî, lisanımızın mensup bulunduğu zümreye dahi dahil olmayıp her biri diğer bir zümreye mensuptur. Lisanımızın şivesi, tarzı, usul-ü ifadesi, telâffuzu başka, arabînin başka, farisînin dahi büsbütün başkadır...»

Bunları söyliyen Şemseddin Sami, makalesini şöyle bitiriyor :

«Lisan-ı tahririmizi bu sun'ilik halinden kurtarıp sair elsine-i âlem gibi tabiî ve makul bir lisan-ı edebî hükmüne koymak için mümkün mertebe lûgat-ı arabiye ve farisiyeden tecrit ile sadeleştirmek iktıza eder. Biz lisanımızı mümkün mertebe Türkçeleştirip bu gibi tabiratı Türkçe mukabilleriyle mübadele etsek, lisanımızı sadeleştirmekle beraber tashih dahi etmiş olacağız. Zira hesapsız arabî ve farisî tabirat ile bir mecmua-i galâtât hükmüne geçmiştir! Bir kavim bilmediği bir lisandan mehuz, anlamadığı kelimeler kullanırsa, böyle fâhiş galâtâttan hiç bir vakit kurtulamaz. Binaenaleyh lisanımızı sadeleştirmedikçe tashih edemiyeceğiz.»

Şemseddin Sami, o yıllar esnasında neşrettiği makaleleriyle Edebiyat-ı Cedidecilerin aykırı düşüncelerini hep düzeltmiye çalışmıştır. Meselâ gene Sabah gazetesinin 8 şubat 1314 «1898» tarihli 3322 sayısındaki makalesinde şunları söylüyor :

«Avrupada ve ekser elsine-i âlemde en büyük bir şairin, en meşhur bir edibin kullandığı lisan, herkesin söylediği ve yazdığı lisandan hiç farklı değildir... Sair ümemde lisan-ı edebî, kelimat ve tabiratça lisan-ı avamla birdir. Lâkin lisan-ı avamın galâtâtından salim dir. Bizde ise bilâkis, lisan-ı tahrir çok defa lisan-ı avamın galâtâtını havidir. Lâkin kelimat ve tabiratça o kadar farklıdır ki okuyup yazması olmıyan bir adam en sade yazılmış bir kitabın hiç bir satırını tamamiyle anlayamaz. Mademki yazı, sözün tasviridir, herkesin nasıl söylerse öyle yazması şarttır. Meselâ fransızca (Ciel) diye tekellümde, tahrirde, edebiyatta, şiirde, fen lisanında kullandıkları tâbir daima budur. Bizim dahi bu mânayı ifade edecek (Gök) gibi güzel, sade fasih bir kelimemiz varken niçin bununla kanaat etmeyip de lisan-ı tahrirde (Sema, asuman, femek, gerdun) gibi dört kelime ve bunlardan arabî olanlarının (Samavat, eflâk) gibi müfretlerine benzemiyen cemilerini de kullanıyoruz. İşte bunlar altı kelime olup Türkçesiyle beraber yediye baliğ oluyor. Halbuki bir kelimeye ihtiyaç vardır. Bir kelime yerine müteradif yedi kelimesi olan lisan, bir lisan değildir. Yedi lisandır!»

Şemseddin Sami'nin 1 Mart 1315 «1899» tarihli ve 3343 sayılı Sabah gazetesinde çıkan «Edebiyat-ı müstakbelemiz» makalesi dikkate çok değer. Bunda Edebiyat-ı Cedidecilerin ne kadar yanlış bir yol üstünde yürüdüklerini açıkça söylüyor. Bakınız ne diyor:

«... Vâki olan tarizata asla ehemmiyet vermeksizin, sağa sola bakmaksızın, hatır ve gönül saymaksızın, fikrimizde sebat ve sözlerimizi tekrar etmekten çekinmiyeceğiz, bıkmıyacağız, usanmıyacağız :

Lisanımızı sadeleştirelim.

Lisanımızı Türkçeleştirelim.

Diye bağırmaktan vazgeçmiyeceğiz. Kabul ettirmeye muvaffak olursak ne büyük muvaffakıyet! Geçen hafta çıkan Servet-i Fünun'da münderiç (Mesalik-i Edebiye) ünvanlı makale-i fazılânede makam-ı takdirde ve Edebiyat-ı Cedide'ye bir nümune olmak üzere irat olunan eş'arın bir takımı bilhassa nazarı dikkatimi celbetti: Bunların ekserisi o kadar arabî ve farisiye boğulmuştur ki her bir mısraları edat, kinaye ve olmak, etmek gibi ef'al-i iane kabilinden ancak iki üç Türkçe kelimeyi havi olup, bu kelimeler çıkarılınca sırf farisî bir şiir halinde kalır. İzafet-i farisîye ile bağlanmış tetabu-u izafet suretinde sırf farisî mısralara dahi nadir tesadüf olunmuyor. Bu hal Baki'nin ve Nef'î'nin eş'arında garabetimizi mucip olmaz. Lâkin efkâr-ı münevvere ile tenvir-i zihnetmiş olan şuaray-ı cedidenin makul ve makbul efkâr-ı şairanelerini, mahsul-ü fikir ve kalemiyelerini yine o lisanla ifadede devamları hakikaten bâis-i taaccüp ve şayan-ı teessüftür.

(Arkası var)

Ali Canip Yöntem

TASHİH ve İTİZAR

14 üncü sayımızda Ali Canip Yöntem'in (Yazı Dili Münakaşaları) başlıklı yazısında, dokuzuncu sahifenin üçüncü sütununda 16 ve 17 inci satırlar yanlış dizilmiştir. Doğrusu şöyle olacaktır: (Güzel Türkçe ile yapılan tercümelerden meded umuyor.)

Tashih ve itizar ederiz.

Çınaraltı

Konuştuğumuz gibi yazalım!

Yazan: Nebil Buharalı

Son günlerde dil inkılâbı yıldönümü dolayısile mecmualarda, gazetelerde çok salâhiyetli kalemler tarafından devrimin metodlu ve esaslı olması hakkında kıymetli yazılar çoğaldı. Halkın isteğini insiyakî olarak duyup ifade eden muharrirlerin, bilginlerin birden işe girişmesi ve bahusus dil bayramı vesilesile bunun için Büyük ve Millî Şefimizin millete bir hitapta ve yazıcılara önemli tavsiyelerde bulunması bu millî işimizin artık iyi ve esaslı bir yola ve son safhasına girmekte olmasına alâmettir.

Son günlerde yazılan mühim makalelerden biri de dil biliminde salâhiyetli uzmanlarımızdan profesör Ahmet Cevat Emrenin 16 ilkteşrin tarihli Tasviriefkârdaki yazısıdır. Dili özleştirmek dâvası adlı bu makalesinde muhterem profesör Ziyaettin Fahriye bazı cevaplar veriyor ki en mühim noktası şudur: «Genel dilde inkılâp yapılamıyacağına ve genel dilin ancak fonetik ve psikolojik kanunlarla kendi kendine değişikliklere uğrayagittiğine inanıyorum. Ancak hususî dillere müdahale edilebildiği dil biliminde kabul olunmuş gerçeklerdendir.»

Hususî dilleri de şöyle izah ediyorlar : «Hususî diller: Hukuk dili (hâkim, avukat dili) doktorluk (hekimlik dili) dili, askerlik dili, sporculuk dili, bütün teknik terimler... değişebilir ve bizde de değiştiriliyor

Bu makalede Ahmet Cevat Emre hocamız büyük bir belliyi ortaya koymuştur ve kendilerine hak veririz. Bir büyük gövde ve derya olan ve ancak kendi kendine kaynaşan halk dilinin her hangi bir Encümeni Dâniş'in veya dil âlimlerinin tesirinden haberi bile olmaz. Konuşurken hattâ düşünürken biz o derya içinde insiyakî ve gayri şuurî olarak sırf kendiliğimizden istediğimiz gibi yüzüyoruz, geziyoruz, batmıyoruz, bir yere çarpmıyoruz. Lâkin yazı diline gelince iş değişiyor, bazen bocalamaya çarpmaya başlıyoruz.

Bunun sebebi şu ki: Yazarken bu deryada hüküm süren kaidelere, kurallara dikkat etmiyoruz ve etmemiştik.. Uzun zamanlar bu saf gövdeye yabancı unsurlar sokarak bünye fesadına uğrattık. Şimdi de bu yabancı unsurları atalım ve saf bünyesini verelim dedik ki işte dil inkılâbı dediğimiz hayırlı teşebbüs budur. Vaktile yani bundan 25 sene kadar evvel bu tasfiye için temel olacak dört kural koyan yine rahmetli Ziya Gökalp oldu. Şunu da göz önünde tutalım ki o vakit dilimize daha «Lisanı Azeb-ül-beyanı Osmanî» derler ve üç lisandan mürekkep bir dil zannederlerdi. Saf Türkçe mübtezel sayılır ve bu suretle ifade edemediğimiz «Maanii âliye» arabın ve acemin lûgat ve kavait hazinesine elimizi sokarak türlü türlü lûgatler ve kafiyeli kelimeler, teşbihler ve terkipler ile sözümüzü süsler ve edebî İktidarımızı da göstermiş olurduk.

İşte bu devrede Ziya Gökalp dört kaidesini koydu :

1 — Bir dil başka bir dilden kelime alabilir, lâkin kaide alamaz;

2 — Yabancı kaide ile yapılmış olup bir dile yerleşen tabirler klişe olarak durur;

3 — Türkçeye girmiş öz malımız olmuş kelimeler. Türkçe fonetiği ile yani konuşma dilinde söylediğimiz gibi yazılacak ve yalnız Türkçe tasrif edilecek. Meselâ zaif (daif) sözü zayıf yazılacak ve cemi zuafa değil zayıflar; ismi masdarı zafiyet değil zayıflama şeklinde olacak;

4 — Müteradiflerden yani Türkçe olarak da mukabilini kullanmakta olduğumuz yabancı sözler hiç kullanılmıyacak, bunlar büsbütün atılacak.

Tuyuğ

Benefşe derdim azar azar,
Deli gönül düşlerde gezer.
Gâh yadellere kadar uzar,
Ararım yârim bulamam hey!

Benefşe derdim, yorulmadım;
Sevdim, sevildim sarılmadım,
Coştum da taştım durulmadım
Sorarım yârim bulamam hey!

Benefşe derdim, beli ince,
Gönlümde biter esmer konca;
Sevince, sararıp solunca
Ararım yârim bulamam hey!

Zeki YÜKSEL

Ziya Gökalp'ın bu dört kaidesinin alemdarlığını ölünceye kadar Ömer Seyfeddin yaptı. Her gün her makalesinde tekrarladı, usanmadı. Akıbet oldukça muvaffak da oldu. Ömer Seyfeddine daha bir kaç genç Türk edibi ve şairi de katıldı Bunlar arasında Falih Rıfkı, Hamdullah Suphi, Orhan Seyfi, Yakup Kadri, Aka Gündüz, Yusuf Ziya, Halit Fahri, Ali Canip, Refik Halit, Enis Behiç ilâh... adlarını ve himmetlerini anarız. Böyle muharrir ve şairlerimizin himmetiledir ki yazı dilimizin Osmanlıca şekli çok şükür Türkçeye döndü. Şimdi bu dört kaidenin üçü riayettedir. Gel gelelim dördüncüye, bunu ihmal ediyoruz. Bu sebepledir ki Millî Şefimiz dil bayramı münasebetile olan sözlerinde bu dördüncü temel üzerine bütün yazıların dikkatini çektiler ve: «Ulusa söz işlitiren ve okutabilen her aydınımız, dil işinde bir tek yabancı kelimenin eksik olmasını özenmeye değer bir zevk saysa birçok sıkıntıyı hiç farketmeden geçirebiliriz.» buyurdular.

Dil tasfiyesi dediğimiz bu millî mesele yeni Türk yazısından sonra bir hamleye daha uğradı ve salâhiyet sahibi dil bilginleri tetkikile esaslı bir tasfiye yoluna girdi.

Bu böyle olduğu ve saf Türkçe yazmak isteğimiz bulunduğu halde birçok yazılarımızda insanı sinirlendirecek tutukluk ve şivesizliklere rastlamamak mümkün olmuyor. Bu niçin böyle?. Çünkü halk söyleyişinden; ninelerimizin, koca ninelerimizin, dedelerimizin söyleyişinden ayrılık var. Faraza çok hürmet ettiğimiz Cevat bey hocamızın bahsettiğimiz makalesinden ve bu zuhullerinden aflarını diliyerek bir iki misâl söyliyelim :

Makalelerinin bir cümlesinde buyuruyorlar ki «Ancak sosyal hâdiseleri nasıl bilmezlik edebilirsiniz?»

Şivemizde böyle yerde bilmezlik şekli kullanılmaz ve «Sosyal hâdiselerde nasıl bilmemezlik edebilirsiniz» diye söylenir. Kezalik yine makalelerinin diğer bir yerinde diyorlar ki: «Söylediğim hususî dillerin uğramakta olduğu değişikliklerden dolayı yazı dili de ister istemez değişiyor ve bir sistem altında değişmesine yardım etmelidir... Fakat el birliğile şu dil birliğini başaralım. Hepimizin can kulağile dinlemeli olduğumuz öğüt budur.»

Burada can kulağile dinlemeli olduğumuz öğüt cümlesi de dikkati çekiyor. Halk şivesine göre bunu «Can kulağile dinlenecek öğüt budur; veya can kulağile dinlenmesi gerekli olan öğüt budur» şeklinde söyleriz. Filhakika inmeli olmak(felç gelmek)inlemeli olmak (Ah ve figan eylemek) makamında ise de burada bunlar birer vasıf olduğundan dinlemeli olduğumuz öğüt budur cümlesini bu takdirde de «Can kulağile bu öğütü dinlemeli olmalıyız » şeklinde ifade belki daha uygun olurdu. Lâkin bu da şiveye uygun düşmez.

Muhterem üstat, bilginizden herkes gibi çok faydalandık ve sizin gibi bilginleri tebcil ederiz. Sakın bize kusur bulmayın. Lâkin size olan hürmetimiz üstünde bir de mukaddes ve müşterek bir dil müessesemiz vardır ki milliyetimizi, insanlığımızı düşünmemizi, anlaşmamızı, toplanmamızı hep onun nimetlerine borçluyuz. O bizim en kıymetli bir malımızdır. Kılına hata geldiği veya acayip ve yabancı kıyafetlere büründüğü zaman buna tahammül edemiyoruz. Bizi mazur görünüz!.

Nebil BUHARALI

234

IKÂYE

SARI KANARYALAR

Yazan :
Kadri GÖKALP

Muallim istediği kadar :

— Kuş tutmak ayıptır, günahtır. Bunu k çocukları yapar!

Desin, bunun fenalığından, insan üze- eki tesirinden, kaybettirdiği vakitten hsetsin. Biz yine bildiğimizi yapıyorduk. kaklarda süslü kafeslerle geziyor, onu lük mü çil yavrusu gibi dağılarak yo- lu, dar sokaklarda kayboluyorduk. Kuş ağı damarlarımıza işlemişti. Hademe- e ahbap bazı çocuklar kafeslerini mek- kadar getiriyorlardı.

Bu zaten şehirde almış, yürümüştü. di, sekiz yaşlarındaki çocuklardan tutun yirmi, yirmi beş yaşındaki gençlere dar.. Hepsi ellerinde süslü kafeslerle, çır- n küçük kuşlarla sokak sokak gezerler. ı lüks evler müstesna - ki bunların sleri içerdedir - şehrin bütün diğer lerinin pencerelerinde bir kafes ve buna ökseli bir sopa vardı. Ara sıra şehir inde uçmak gafletini gösteren bazı kuş- , kafeste çırpınıp zordan öten kuşa al- acak, gelip ökseli sopaya konacaklar. raya kondular mı kafese girdiler demek- Çünkü ayakları yapışacak ve bir daha amıyacaklar. Hakikaten böyledir de. Her den bihaber kuş uçmağa kalkınca ayak- rını kurtaramaz, kanat çarpmanın verdiği zla ileri gidemeyince baş aşağı gelir ve daha da doğrulmaz. Ta ki pencereden zanan iri bir el onu alıp kafese sokuncaya dar.

Halk, kuş merağında o kadar ileri gitti otobüslerin durduğu yerde küçük bir ıkada çalışan kafesçi kısa bir müddet a yanına iki yardımcı daha alarak bü- bir dükkân açtı. Kahvelerde hangi kuş n ötüyor diye bahislere girişildi: Yakın- tanıdığım, her zaman moda üzerinde, anın mantosu, filânın robu hakkında ko- uşan bazı aile kadınları bunları bırakıp lar hakkında münakaşalara daldılar, bu izden birbirleriyle darılıştılar. İçinde bir i kuş bulunan kafeslerle yırtık panta- nlu küçük çocuklar seyyar satıcılara re- et etti:

— Yüz paraa, sakalar yüz para.

Sakalar iyi kuşlardan değildi. Adi tarla larından yegâne farkları renklerinin gü- olması ve ara sıra ötmeleriydi. Fakat ilik, kurulan tuzaklara güzel kuşlar ye- ne ekseri sürülerle saka gelirdi.

Cumartesi öğlende mektepten çıktık mı kapı önünde toplanıp pazar günü buluşa- ımız yeri tayin ederdik. O sabah hepimiz erkenden kafesleri, ökseli sopaları alarak ğruca kıra giderdik. Bu işte ihtisas peyda iş bazı çocuklar beraberlerinde ağ da alırlardı ki bunlarla kuş tutmak tamamiyle bir âlemdi.

Avlandığımız yer bayırlı çukurluydu. Ekinleri yeşil otlar halinde henüz fışkıran tarlalara kafesleri bırakarak, ağları kurar, kuşların gelmesini sabırsızlıkla beklerdik. Belki elli çocuk vardık fakat av zamanı kimse ortada görünmez, ancak yemekte bir araya gelirdik. O vakit, sabahleyin evden

çıkarken ekmek almayı unutanlar mubadele usulü ile alış verişe başlarlar :

— Bir çeyrek ekmeğe iki isketee...

— Bir doyumluk ekmeğe on sakaa; yok mu?

Suyumuz bol olduğu halde yine ara sıra sıkıntı çekerdik. Çukurluklarda fışkıran dört beş tane buz gibi soğuk kaynak vardı. Bunlardan rahatça su içebilmek için içinde yüzen kurbağaları ürkütmek lâzım. Bazı böcekler, sinekler de vardı fakat bunlara ehemmiyet vermezdik. Çünkü ufak bir üflemeyle hemen kenara çekilirlerdi. Her şeye rağmen kaynaklarımızdan memnunduk yalnız arasıra bazı muzip hayırsızlar kana kana su içip ceplerindeki boş rakı şişelerini doldurduktan sonra buralarını pislerler, o gün hepimiz susuz kalırdık. Böyle zamanlarda av mecburî erken biterdi.

Kimse yokken daha iyi avlanılır diye pazar günleri herkesten evvel giderdim. Bu hep böyle devam etti. Daha güneş doğmadan oralara gitmek bana bir macera gibi gelirdi. Birer ikişer, uzaklarda görünen çocuklara bakmak benim için bir zevk olmuştu. Dikkat ettim bunların arasında her sabah ayni saatte gelen kırk beş - ellilik bir de adam vardı. Bu ayni istikamette görünür, ayni yollardan yürür, ayni yerde dururdu. Arkadaşlardan ismini sordum; İskete Sali. Eski püskü kıyafetli, ufak tefek bir adamdı. Ona bu ismi takan isabet etmişti yalnız bir yerde yanılmıştı; gözlerinde. Gözleri hiç te isketeye benzemezdi. Onun hafif bir sis perdesi arkasında kalan gözlerinin üstünde ince kan damarlarında elli senelik köhne bir hayat açıkça görülüyordu. İskele hamallarına çok benzerdi ve galiba ömrünü iskelede yıpratmıştı. Bazı çocuklar evvelce hamallık yaptığını söylüyorlardı. Ağzı daima şarap kokardı. Yemek aralarında :

— Eeh şimdi kızarmış bir parça balıkla bir kilo da şarap olsa. Diyerek öyle bir kendinden geçişi vardı ki gözlerimin önünde gayrıihtiyarî deniz kenarındaki meyhaneler canlanır. Müşterilerin hepsi hamal, balıkçı, kayıkçıdır. Masalarda şaraplar dolu şişelerle durur, kirli önlüklü garson meze götürür, lâz şarkıları söylenir, sokaktan geçenlere lâf atılır.

Bu adamdan kokardım. Korkum onunla ahbaplığıma sebep oldu. Yemeklerden sonra otlar üzerine uzanır, konuşurduk. Küçük mavi gözlerini durmadan iki yana oynatarak İstanbulun işgal zamanlarında yaptıklarını anlatırdı.

Muhabbet hususunda beni bütün diğer çocuklara tercih ederdi. Çünkü bu çocuklar kurnazdılar ve onu kafesine konan kuşu bir yolunu bulup türkütüp, kendi hafeslerine kondururlardı. Bense bilâkis, onunla olgun bir adam gibi konuşur, kuş işlerini de bir türlü beceremezdim. Ara sıra tuttuğu iskete, saka gibi işe yaramayan kuşları bana verirdi.

— Al! Senin olsunlar. Sakın başkalarına verme!

Öyle zannederim ki o kuş tutarken duyduğu heyecanı hayatının başka hiç bir anında duymamıştır.

Daha uzaktan kuşlar göründü mü onları ürkütmemek için olduğu yerde, toprağa çıkan kör bir köstebek gibi, büzülür. Mikası daima kulakları hizasında duran yağlı kasketini düzeltir, elleri titrer, çalılara bağladığı kuşun çırpınması için ipi çeker. Ağziyle de kuşları nasıl cezbettiğini bir türlü anlıyamadığım bir ses çıkarır.

— Drü drü drü drü drü drü...

Kuşlar alçaldı mı heyecanı son haddine varır. Dayanamayıp gizlendiği yerden başını uzatan çocuklara sert sert bakar :

— Yatın ulan!

Çalılıklara bir kaç kuş kondu mu daha fazla bekliyemez, ağır bir şey çekiyormuş

ZENGİNLİK

Yazan : Muzaffer YERSEL

Yar yüzüne sürülecek «al» ım var,
Yar üstüne biçilecek şalım var,
Yar beline dolanacak kolum var.

Dağlarım var, ormanlardan geçilmez,
Sularım var, bir yudumu içilmez.

Dört mevsimin en güzeli elimde,
Şarkıların en tatlısı dilimde,
Pınarlarım, çiçeklerim: yolunda.

Dağlarım var, ormanlardan geçilmez,
Sularım var, bir yudumu içilmez.

Sazlarım var: yarden haber vermede,
Arılarım: binbir koku dermede,
Duygularım: büyük sırra ermede.

Dağlarım var, ormanlardan geçilmez,
Sularım var, bir yudumu içilmez.

Muzaffer YERSEL

gibi dişlerini sıkarak ağın iplerini çeker ve tutulanların cinsine bakmak için fırlar. Eğer bunların arasında para eden yoksa -ki bu daima böyledir- kabahatlı onlarmış gibi etrafına toplanan çocuklara bakar, dudaklarını kıpırdatır. Söyledikleri işitilmez ama bunlar her halde kime olduğu belli olmıyan küfürlerdi.

Rastgele iyi öten cinsinden bir kuş yakalıyan çocuklara hasetle bakar. Ellerini ceplerine sokarak kuşu tetkik eden kümeye dalar.

— Ver bakayım!

Diye kuşu eline alır, gagasını çeker, ayaklarına, tüylerini üfliyerek kanat altlarına bakar ve iyi bir cins değilmiş gibi.

— Rengi güzel.

Derdi. Fikrini kuvvetlendirmek için esas ötücü kuşlar hakkında malûmat verir, işaretlerini söyler, bu tutulan kuşta böyle hiç bir şey olmadığını anlatır. Fakat sabredemez, içten bir kurt onu kemirir, tam herkesi kuşun iyi olmadığına inandıracağı sırada bütün işleri altüst eder.

— Yerine iki saka vereyim mi?

— ?..

— Üç tane.

Onun bu bol vaitlerinden çocuk bir şeyler çıkararak dudaklarından kocaman bir tükrüğü kuşun gagasına götürür :

— Olmaz!

— Beş iskete?

— On tane versen olmaz!

Öfkeden gözleri kanlanır, alnındaki çizgiler kalınlaşır; Öyle zannederdim ki çocuğu dövmek için üzerine atılacak. Atılmaz.

Uzaktan :

— Ulan heey, tarlaları çiğnemeyin-

Diye bağıran çiftçilere küfürü basar :

— Eşşeoğlu eşekler...

Onun aradığı kuş şehirde yalnız iki yerde vardı; bir pastacıda ve önünde koca bir çınar bulunan Asmalı kahvede. Bu kuşların ikisi de sarı kanarya cinsindendiler. Ötmeğe başladılar mı gözlerini kapar, perde perde yükselen tatlı nağmeler çıkarır, yolda geçenleri bile durdururlardı. O, bunlara âşıktı. Onun köhne hülyalarının kahramanı sarı kanaryalardı. Bütün emeli böyle bir tane yakalamaktı. Yemekten sonra dinlenmek için çimenler üzerine uzandık mı bazan hiç sesini çıkarmaz, olduğu yerde hareketsiz kalır. Uzun müddet böyle dalgın düşündükten sonra bana döner :

— Bilir misin? der, o sarı kanaryalar çok cana yakın oluyor. Biri karşılarında ıslıkla taklitlerini yaptı mı kızıyor ve ıslık bittikten sonra kendi seslerinin daha güzel olduğunu göstermek için bayılacak dereceye gelinceye kadar ötüyorlar. O zaman anlardım ki hiç ses çıkarmadığı müddetçe göz-

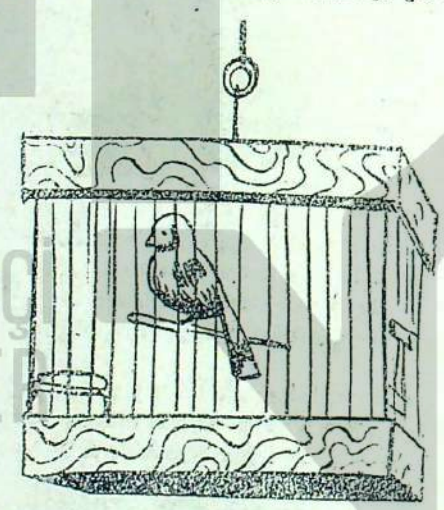

lerinin önünde süslü kafesler içinde sarı kanaryalar iki yana sıçradılar, küçük kanatlarını çırpıtılar, gözlerini kapıyarak öttüler, öttüler...

Bir gün beklediği fırsat geldi. Sarı bir kanarya çalılarda çırpınan sakanın üzerinde dolaşmağa başladı. Konacaktı.

Kuşlar küçük beyinleri ile bir yere konmağa karar verdiler mi dediklerini yapmadan duramazlar. Açık bir tehlike olduğunu sezseler bile.

Bu tıpkı pastacıdaki ve asmalı kahvedeki kanaryalar gibiydi. Küçük kanatlarını çırparak çalıların ta yanına geliyor, bir müddet havada hareketsiz kalıyor, sonra karar veremiyerek tekrar yükseliyordu. Başlarımız üzerinde biraz dolaştıktan sonra yine alçalıyordu.

O, nefes bile almaktan çekiniyordu. Vücudünün bütün hassasiyetini gözlerine vermişti. Dikkatle bakılınca bu gözlerin içinde sarı bir kanaryanın kanat çırptığı görülüyordu. Kuşun her hareketini dikkatle takip ediyordu. Kanarya çalılara yaklaştıkça gözleri parlıyor, uzaklaştıkça sönükleşiyor, parlaklığın yerini bir ümitsizlik dumanı kaplıyordu. Onu tanıdığından beri ilk olarak kanaryayı kendi kafesine çekmek için kalkan bir çocuğa tekme attığını gördüm.

— Kôpoğlu!

Vaziyet ciddi idi. Bunu diğer çocuklar da anlıyarak oldukları yerde hareketsiz duruyorlardı.

Ben yine yanında ve ona bakıyordum. Kanarya çalılara yaklaştıkça :

— Ha anacığım!

Diyordu.

Elleri titriyordu. Benim yalnız ellerim değil, bütün vücudüm titriyordu. Kanaryanın çalılara konması için çok az, bir mesafe kalmıştı. Belki de ayağının biri değmişti, fakat çimenler arasında görünen büyükçe bir tarla faresi, aralarına bütün hızıyle girdiği çalılıkları hışırdattı, yaptığını görmek ister gibi de biraz ileride durarak iki ayak üzerine doğruldu. Sarı kanarya uzaklarda kaybolmuştu.

O, olduğu yerde donmuştu. Yüzü bir cenaze yüzü gibi sarı, kansızdı. Gözlerine sanki körlük perdesi inmişti. Bu, bir kaç saniye sürdü. Yüzüne tekrar renk geldi. Haline içten gülen çocukları yan gözle süzdü, yıldırım gibi yerinden fırlıyarak tarlalarda kaçan farenin arkasına takıldı.

Umumî bir gürültü koptu. Bütün çocuklar bağırıyorlardı.

— Oooha a, vur bree, yuuuh...

Beklenilmedik bir çeviklikle koşuyordu. Arkasından giden daha birkaç çocuğa, düşen kasketine bakmıyarak çukurluklar arasında kayboldu

Bitkin bir halde henüz gelip oturmuştu

236

ki çocuklarda bir telâş başladı. Kafesini alan topuklara tükürüyordu.

— Kaçın! geliyorlar.

Kaçmağa teşebbüs ettim, elinden yakaladı :

— Gitme!

Zaten gidemezdim. Tarla sahibi silâhlı iki jandarma ile görünmüştü. Kaçanın anası ağlamaz, tutulan harmanı dövermiş. Bizim gibi koşamıyan daha on kişi ile beraber jandarmaların önünde şehir yolunu tuttuk.

Gözümde onun mevkii büyüktü, kurtulmamız için bir şey yapmasını bekliyordum. Halbuki o, elinde kafesi, hiç ses çıkarmadan aramızda yürüyordu. Şehir kenarına gelince jandarmalara döndü :

Ümitlerimin boş olmadığını anladım. Ne yapıp yapıp bizi kurtaracaktı. Yaptı. Öyle yalvaran bir sesle konuştu ki nerdeyse «Sen bir korkakmışsın» diye yüzüne haykıracaktım.

— Şşşt ağabey!, yapmayın yahu!, bırakın bizi!.

Şehir içinde bir çapulcu alayı gibi yürüyorduk. Gören bir kere duruyor, gözden kayboluncaya kadar bize bakıyordu. Bazı daha meraklılar sabredemeyip jandarmaların yanına sokuluyor :

— Ne yapmışlar? Yoksa bir şey mi çalmışlar?

Diye soruyorlardı. Şüphelenmekte haklıydılar da. O gün kıra çıktığımız için hiç birimizin kıyafeti tam değildi. Çoğunun üstü başı yamadan görünmüyordu. Ayakkapları değişik olanlar bile vardı. Bir olan yegâne şeylerimiz kafesler ve dükkânlardan, kahvelerden çıkıp bizi seyredenlerden sıkılıyormuş gibi öten kuşlardı.

O, aramızda yürüyordu. Başını öne iğmiş, belliydi ki utanıyordu. Ara sıra kızaran yüzünde görünen küçücük ter damlaları onun, tanıdık bir bakışın ağırlığı altında ezildiğini gösteriyordu.

Karakola gittik. Başçavuşun yanında biri olduğu için küçük bir odaya tıkıldık. Hepimiz neticeyi daha çoğu korku olan bir sabırsızlıkla bekliyorduk. O, bir köşeye büzülmüş sesini çıkarmıyordu. Bu adama karşı içimde tuhaf birşeyler hissediyordum. Galiba ona hayranlığımdan olacak yanına sokuldum. Konuşacaktım. Benden evvel söze başladı.

— O sarı kanarya...

Daha çok şeyler söyledi fakat dinlemedim. İçeri girip çıkan jandarmalardan telâşlanmıştım. Zaten başçavuşun yanına bir türlü sokulamıyan tarla sahibi :

— Onları mahkemeye vereceğim. Bu sene tarladan bana hayır yok.

Diye bağırıyor, önüne gelene dert yanıyordu.

Başçavuş esmer, iri, pos bıyıklının biriydi. Kürt olduğunu söylüyorlardı. Bizi görünce hayret etti. Karşısında her halde her gün mahpushaneye götürdüğü gibi, külhan, kopuk herifler göreceğini zannediyordu. Bu tipten içimizde bir kişi vardı; İskete Sali. Yağlı kasketini eline almış, hareketsiz duruyordu. Masaya bir yumruk atmayla işe başlıyan başçavuş yarım saat kadar durmadan bağırdı. Belki de bizi döğecekti fakat

ihtimal elinden bir cinayet çıkacağından korktu. Yalnız başını öne iğip hiç ses çıkarmayan İskete Salihe :

— Ulan herif daha geçen akşam buraya fitil gibi sarhoş geldin, bu çocuklar arasına karışmağa sıkılmıyor musun?

Diyerek bir tokat attı. Bu tokat ona ağır bir darbe oldu. Beyninin zonkladığını sanki işitiyor gibiydim. İmkânı bulsa etrafını görmemek için gözlerini kapıyacaktı.

— Defolun!

Bu emre hepimiz sevinçle itaat ettik. O, hızlı adımlarla aramızdan sıyrıldı.

— Salih efendi, Salih efendi.

Diye arkasından seslendim bakmadı. Merhamet hislerim uyanmıştı. Kafesle kuşları karakolda bırakıp boş ellerini cebine sokan, dar sokaklarda kaybolarak hayalinde daima kanat çırpan sarı kanaryasına doğru giden bu zavallıya acıyordum şimdi...

*

Onu bir daha görmedim. Ne şehirde, ne de tehlikeye rağmen gittiğim av yerinde.

Aradan uzun bir zaman geçmişti. Mektepten çıkmış, sofra başına bir an evvel yetişebilmek için acele ediyordum. Yoluma bir cenaze çıktı, durdum. Eski kuş avı arkadaşlarımdan biri yanıma sokuldu.

— Biliyor musun kim?

— Bilmiyorum.

— İskete Salih.

Bu sırada Asmalı kahvenin sarı kanaryast gözlerini kapamış, perde perde yükselerek hiç bir musiki âletinin çıkaramadığı tatlı seslerle ötüyordu.

Kadri GÖKALP

Vecizeler

★ Bazı zaviyelerden bakılacak olursa insanın en çok hor görülmeye lâyık bir hayvan olduğu kanaati hasıl olur.

REMY DE GOURMONT

★ Yalan söyleyen insanın hafızası kuvvetli olmalıdır.

CORNEILLE

★ Kadınlar 25 yaşından itibaren geri kalmaya başlıyan çalar saatlere benzer.

Ch. GOHET

★ Yaşamak harekete geçmek, harekete geçmekse dövüşmek demektir.

R. DE GOURMONT

★ Ödenen borçlar delik yaparlar, ödenmiyenler ise leke!

M. DE LOCQUEVILLE

★ Nasihat edenden ziyade tutan daha akıllılık etmiş olur.

POPE

★ Mecliste hazır bulunanların yüzlerine karşı söyliyemiyeceğimizi arkalarından söylemiyelim.

LESSING

★ Ruhta arzuların azalması hayatın tedenniye doğru gittiğine alâmettir.

R. DE GOURMONT

★ Ölümün korkusunu çekmek acısını çekmekten daha berbattır.

La BRUYERE

★ Bir gün işsizlik bir gece uykusuzluk kadar insanı yorar.

PETIT-SENN

★ Sulh ve sükûna kavuşmak için onu cebren kabul ettirecek kuvvette olmalıdır.

R. DE GOURMONT

●

Okuyucularımıza :

ÇINARALTI'nın 'mevcudu kalmayan 1 inci ve 3 üncü sayılarını pek yakında bastıracağız.

●

Sahibi ve Neşriyat Müdürü
ORHAN SEYFİ ORHON

Basıldığı yer : Cumhuriyet Matbaası - İstanbul